Dómsorð:

Hinn kærði frávísunardómur er úr gildi felldur, og er lagt fyrir Félagsdóm að taka málið til meðferðar og dómsálagningar að nýju.

Kærumálskostnaður fellur niður.

Þriðjudaginn 10. júlí 1979.

Nr. 4/1979. **Vinnumálasamband samvinnufélaganna vegna skipadeildar S.Í.S.**
(Skúli J. Pálmason hrl.)
gegn
Farmanna- og fiskimannasambandi Íslands vegna Skipstjórafélags Íslands, Stýrimannafélags Íslands, Vélstjórafélags Íslands, Félags íslenskra loftskeytamanna og Félags bryta
(Arnmundur Backman hdl.)

Frávísun. Yfirvinnubann. Sératkvæði.

Dómur.

Mál þetta, sem tekið var til dóms eða úrskurðar 5. þ.m., er höfðað með stefnu útgefinni 25. f.m.

Stefnandi málsins er Vinnumálasamband samvinnufélaganna vegna skipadeildar S.Í.S.

Stefndi er Farmanna- og fiskimannasamband Íslands vegna Skipstjórafélags Íslands, Stýrimannafélags Íslands, Vélstjórafélags Íslands, Félags íslenskra loftskeytamanna og Félags bryta.

Í stefnu gerir stefnandi þær dómkröfur ,,að yfirvinnubann það, sem samninganefnd yfirmanna á kaupskipum tilkynnti skipadeild SÍS með bréfi dags. 20. júní s.l. og komið hefur til framkvæmdar,

verði dæmt ólögmætt og andstætt lögum nr. 80/1938 og bráðabirgðalögum nr. 70/1979 og fari í bága við ákvæði kjarasamninga þeirra félaga yfirmanna á kaupskipum, sem að yfirvinnubanninu standa. Þá er þess krafist, að stefnd félög verði dæmd til að greiða stefnanda málskostnað að mati dómsins."

Í greinargerð gerir stefndi þær dómkröfur, að málinu verði vísað frá Félagsdómi, en til vara er krafist sýknu af öllum kröfum stefnanda auk málskostnaðar að skaðlausu.

Munnlegur málflutningur fór fram þann 5. þ.m. um hina framkomnu frávísunarkröfu.

Af hálfu stefnda var haldið fast við þá kröfu, að málinu verði vísað frá dómi og að stefnanda verði dæmt að greiða stefnda málskostnað.

Af hálfu stefnanda var þess krafist, að frávísunarkröfu stefnda verði hrundið en stefnda verði dæmt að greiða stefnanda málskostnað í þessum þætti málsins.

Málavextir eru þeir, að 1. apríl 1979 voru kjarasamningar Skipstjórafélags Íslands, Vélstjórafélags Íslands, Stýrimannafélag Íslands, Félags íslenskra loftskeytamanna og Félgs bryta við skipadeild S.Í.S. sem er aðili að Vinnumálasambandi samvinnufélaganna runnir út, en félög þessi eru öll aðilar að Farmanna- og fiskimannasambandi Íslands. Ofangreind félög svo og Farmanna- og fiskimannasamband Íslands undirrituðu samstarfsyfirlýsingu, sem þann 28. mars 1979 var send Vinnumálasambandi samvinnufélaganna. Yfirlýsing þessi hefir að geyma yfirlýsingu „um samstöðu, samvinnu og kröfugerð við gerð nýrra kjarasamninga við útgerðarfélög farskipa."

Með bréfi dags. 17. apríl s.l. boðuðu Farmanna- og fiskimannasamband Íslands fyrir hönd framangreindra stéttarfélaga, til vinnustöðvunar á skipum Skipadeildar Sambands íslenskra samvinnufélaga. Móttók Vinnumálasamband samvinnufélaganna bréf þetta samdægurs. Hófst svo verkfall félagsmanna þessara á farskipum skipadeildar Sambands íslenskra samvinnufélaga 15. apríl s.l. Sáttatilraunir sáttasemjara ríkisins leiddu ekki til lausnar á deilunni. Með bráðabirgðalögum nr. 70/1979 frá 19. júní s.l. var kveðið á um stöðvun verkfallsins og boðaðra verkbannsaðgerða Vinnuveitendasambands Íslands.

Í bráðabirgðalögunum segir m.a. svo í 1. mgr. 1. gr.:

„Hæstiréttur tilnefnir þrjá menn í kjaradóm sem ákveði fyrir 1. ágúst 1979 kaup, kjör og launakerfi áhafna á íslenskum farskipum."

Ákvæði 2., 3., 4. og 6. gr. laganna eru svohljóðandi:

„2. gr.

Kjaradómurinn skal við ákvörðun kaups, kjara og launakerfis áhafna á farskipum meðal annars hafa hliðsjón af eftirfarandi:

a) Þeim atriðum, sem samkomulag hefur orðið um á sáttastigi málsins milli áhafna og eigenda farskipa, svo sem um breytta vinnutilhögun.

b) Síðast gildandi kjarasamningum áhafna á farskipum og launa- og kjarabreytingum, sem samið hefur verið um milli fulltrúa vinnuveitenda og stéttarfélaga í öðrum starfsgreinum, frá því samningar áhafna voru síðast gerðir og þar til dómur gengur.

c) Sérstöðu farmanna að því er varðar langar fjarvistir frá heimili og einangrun á vinnustað svo og þeirri menntun, ábyrgð og verkkunnáttu, sem störf þeirra gera kröfu til.

3. gr.

Ákvarðanir kjaradóms skv. 1. gr. skulu vera bindandi fyrir aðila frá gildistöku laga þessara.

4. gr.

Verkbönn og verkföll, sem lög þessi taka til, þar á meðal þau, sem gerð eru í samúðarskyni til þess að knýja fram aðra skipan kjaramála en lög þessi ákveða, eru óheimil, þar með framhald þeirra verkbanns- og verkfallsaðgerða á farskipum sem nú standa, svo og boðaðar verkbannsaðgerðir Vinnuveitendasambands Íslands 25. júní n.k.

6. gr.

Með brot gegn lögum þessum skal fara að hætti opinberra mála og varða brot sektum, ef ekki liggja við þyngri refsingar samkvæmt öðrum lögum."

1. mgr. 7. gr. laganna er svohljóðandi:

„Lög þessi öðlast þegar gildi og gilda til 31. desember 1979. Úrskurður kjaradóms skv. 1. gr. gildir til sama tíma nema nýir samningar hafi áður verið gerðir milli aðila."

Hinn 20. júní s.l. ritaði Ingólfur Ingólfsson f.h. Samninganefndar yfirmanna skipadeildar Sambands íslenskra samvinnufélaga svohljóðandi bréf:

„Á fundi yfirmanna á kaupskipum, sem haldinn var þriðjudaginn 19. júní 1979 var samþykkt að lýsa yfir yfirvinnubanni við lestun, losun og færslu skipa á heimahafnarsvæðinu (Keflavík, Njarðvík, Straumsvík, Hafnarfirði, Reykjavík og Gufunesi) til ársloka að telja.

Verði gerðar tilraunir til brota gegn banni þessu, getur komið til sérstakra aðgerða."

Frávísunarkrafa stefnda er byggð á því, að umrætt yfirvinnubann sé ekki brot á lögum nr. 80/1938, enda sé þessi aðgerð ekki verkfall í skilningi vinnulöggjafarinnar.

Er leggja skuli mat á það, hvort ákveðin aðgerð sé verkfall eða verkbann í skilningi II. kafla vinnulöggjafarinnar verði að leggja til grundvallar þær heimildir, sem vinnulöggjöfin veiti til boðunar slíkra aðgerða.

Í 14. gr. l. nr. 80/1938 um stéttarfélög og vinnudeilur sé mælt fyrir um að gera megi verkföll og verkbönn í þeim tilgangi að vinna að framgangi krafna í vinnudeilum. Í vinnulöggjöfinni sé hins vegar hvergi að finna skilgreiningu á því hvað sé vinnustöðvun. Samkvæmt almennri skilgreiningu á sviði vinnuréttar sé það verkfall þegar verkamenn í einu stéttarfélagi eða fleirum leggi niður vinnu að einhverju eða öllu leyti í þeim sameiginlega tilgangi að þvinga fram lausn á kjaradeilu milli stéttarfélags og atvinnurekanda. Samkvæmt 15. gr. laga nr. 80/1938 sé vinnustöðvun því aðeins heimil, að ákvörðun um hana hafi verið tekin af stéttarfélagi eða félagi atvinnurekenda eftir fyrirmælum laganna, sem tæmandi séu talin. Því sé ekki andmælt að Farmanna- og fiskimannasamband Íslands hafi komið fram fyrir hönd félaga sinna í nýafstaðinni vinnudeilu. Hins vegar beri að líta á það, að ákvörðunin um verkfallsboðun hafi verið tekin hjá hverju félagi fyrir sig í samræmi við ákvæði laga nr. 80/1938 og í samræmi við lög hvers félags. Í félagslögum félaga innan Farmanna- og fiskimannasambands Íslands sé ákveðið hver hafi vald til að taka ákvarðanir um vinnustöðvun og aflétta henni og sé það yfirleitt trúnaðarmannaráð, sem taki þá ákvörðun eða hún sé tekin með leynilegri atkvæðagreiðslu, svo sem mælt sé fyrir um í lögum nr. 80/1938. Hins vegar hafi hvorki Farmanna- og fiskimannasamband Íslands né einstök aðildarfélög tekið ákvörðun um umdeilt yfirvinnubann eða haft það til umræðu eða meðferðar að neinu leyti. Skipti hér heldur ekki máli, þótt umrætt yfirvinnubann

hafi verið boðað í nafni samninganefndar yfirmanna, svo sem fram komi í tilkynningu um það til útgerðarfélaga hinn 20. júní s.l. Samkvæmt samkomulagi þeirra félaga Farmanna- og fiskimannasambands Íslands, sem aðild eiga að máli þessu, hafi samninganefnd félaganna það umboð eitt að vinna að kröfugerð við gerð nýrra kjarasamninga við atvinnurekendur. Samninganefndin hafi því hvorki haft heimild til verkfallsboðunar né annarra félagslegra aðgerða eða vinnuhindrana af neinu tagi.

Af því sem hér hefur verið rakið sé ljóst, að umrætt yfirvinnubann, sem boðað var 20. júní s.l., fullnægi hvorki að formi né efni til skilyrðum til að geta talist verkfall í skilningi II. kafla laga nr. 80/1938 um stéttarfélög og vinnudeilur. Ákvörðum um það hafi ekki verið tekin með lögformlegum hætti, sé ekki á ábyrgð einstakra félaga, sem stefnt hefur verið í máli þessu, og hafi það hvorki verið tilkynnt sáttasemjara ríkisins né þeim, sem það beinist gegn með sjö sólarhringa fyrirvara, svo sem mælt sé fyrir um í 16. gr. laganna. Samkvæmt 4. gr. bráðabirgðalaga nr. 70/1979 séu verkbönn og verkföll óheimil til að knýja fram aðra skipan kjaramála en lögin ákveða. Umdeildu yfirvinnubanni hafi því aldrei verið ætlað að vera verkfall og sé því mótmælt af hálfu stefnda að það sé verkfall í skilningi laga nr. 80/1938. Í tillögu þeirri, sem samþykkt hafi verið á fundi yfirmanna á íslenskum farskipum hinn 19. júní s.l., felist að tilgangur yfirvinnubannsins sé fyrst og fremst sá að mótmæla setningu bráðabirgðalaga til lausnar kjaradeilu aðila máls þessa og einnig að sporna við gífurlegri yfirvinnu farmanna á farskipum. Hér sé því um að ræða ákveðna vinnuhindrun á félagslegum grundvelli sem ekki beri að líta á sem verkfall í skilningi II. kafla laga nr. 80/1938. Það fari hins vegar eftir ákvæðum bráðabirgðalaga nr. 70/1979 hvort umdeilt yfirvinnubann sé brot á þeim lögum. Í 6. gr. bráðabirgðalaganna sé mælt fyrir um að með brot á þeim skuli fara að hætti opinberra mála og varði brot sektum ef ekki liggi við þyngri refsingar samkvæmt öðrum lögum. Það sé því álit stefnda að með rannsókn á því, hvort yfirvinnubannið sé lögbrot eða ekki skuli fara að hætti opinberra mála samkvæmt ákvæðum 6. gr. bráðabirgðalaganna.

Þá er bent á af hálfu stefnda, að málshöfðun stefnanda sé byggð á því, að síðast gildandi kjarasamningar milli aðila hafi verið brotnir með umdeildu yfirvinnubanni og þar með heyri ágreiningur

þessi undir Félagsdóm samkvæmt lögum nr. 80/1938. Með kröfu sinni sé stefnandi að krefjast þess af Félagsdómi, að hann skýri síðast gildandi kjarasamninga aðila þannig, að umdeilt yfirvinnubann sé brot á vinnuskyldu samkvæmt honum og þar með að yfirvinnubannið sé brot á vinnulöggjöfinni. En til þess að Félagsdómur sé bær um að dæma um þessi atriði verði að vera ljóst hvort kjarasamningur sé í gildi milli aðila og hvort í honum felist ákvæði, sem telja verði að hafi verið brotin með yfirvinnubanninu. Því sé þess vegna haldið fram af hálfu stefnda, að hvorugu þessu sé til að dreifa. Um gildi kjarasamnings milli aðila og um efni hans sé svo mikill vafi eins og málum sé komið, að Félagsdómur geti ekki lagt mat á starfsskyldur yfirmanna á farskipum á þeim grundvelli. Beri því að vísa málinu frá Félagsdómi af þeim sökum.

Þann 1. apríl s.l. hafi kjarasamningar yfirmann á farskipum fallið úr gildi fyrir uppsögn. Frá 25. apríl til 19. júní s.l. hafi verkfall yfirmanna á farskipum staðið yfir, en síðan hafi það verið stöðvað með bráðabirgðalögum nr. 70/1979.

Þótt ekki sé dregin í efa sú meginregla að síðast gildandi kjarasamningur aðila gildi að óbreyttu þangað til annar hefur verið gerður, sé engan veginn hægt að telja að svo sé í þessu tilfelli. Ráði þar mestu um aðdraganda bráðabirgðalaganna rammasamningur sá, sem aðilar höfðu komið sér saman um við sáttaumleitanir fyrir sáttasemjara ríkisins. Öll þessi atriði hafi skapað meira óvissuástand um núgildandi kjarasamninga en svo að hægt sé að segja að síðastgildandi kjarasamningur sé í gildi nú milli aðila. Sá kjarasamningur sé nú ekki lengur við lýði í öllum aðalatriðum sökum margvíslegra breytinga, sem aðilar hafi orðið sammála um að gera, að öðru leyti en því að ekki hafi tekist samkomulag um kaupliði.

Í 2. gr. bráðabirgðalaga nr. 70/1979 segi, að kjaradómur skuli við ákvörðun kaups, kjara og launakerfis áhafna á farskipum m.a. hafa hliðsjón af þeim atriðum, sem samkomulag hafi orðið um á sáttastigi málsins milli áhafna og eigenda farskipa svo sem um breytta vinnutilhögun o.s.frv.

Í 3. gr. laganna segi svo að ákvarðanir kjaradóms skv. 1. gr. skuli vera bindandi fyrir aðila frá gildistöku laganna, en lögin hafi tekið gildi þann 19. júní s.l.

Samkvæmt efni bráðabirgðalaganna leysi þau raunverulega af hólmi síðastgildandi kjarasamninga, enda gildi væntanleg ákvæði

og niðurstaða gerðardóms um kaup og kjör farmanna aftur fyrir sig eða frá 19. júní s.l. Þann dag hafi ákvörðun um yfirvinnubann verið tekin.

Með hinum nýju kjörum sem kjaradómur muni ákveða og þar með þeim atriðum, sem samkomulag hefur orðið um á sáttastigi málsins milli áhafna og eigenda farskipa, sé raunverulega búið að semja um nýja skipan eftirvinnu með umtalsverðum breytingum frá síðastgildandi kjarasamningi. Þar séu lagðar niður ýmsar aukagreiðslur vegna yfirvinnu, t.d. vaktatillegg, yfirvinnu varðandi lestun og losun hjá stýrimönnum, yfirvinnu vegna þrifa hjá vélstjórum o.s.frv. Allar þessar greiðslur hafi nú verið felldar niður en í staðinn vanti aðeins kaupliðina í hið nýja samkomulag. Það sé verkefni kjaradóms samkvæmt lögum nr. 70/1979 að ákveða það. Ef líta eigi svo á, að um sé að ræða venju, sem jafngilt geti ákvæði kjarasamnings um þetta, þurfi sú venja að vera óumdeild, langvarandi og sönnuð. Stefndi mótmæli að um slíka venju sé að ræða. Kjarasamningar, sem í gildi hafi verið undanfarin ár, hafi engan veginn verið skýrðir svo af aðilum að þeir gæfu heimild til ótakmarkaðrar yfirvinnu. Yfirvinna hafi fyrst og fremst átt við um ýmiss öryggisstörf og eftirlit í starfi yfirmanna. Er því haldið fram af hálfu stefnda, að svo mikil óvissa sé um skyldu yfirmanna til að vinna yfirvinnu að vísa beri málinu frá dómi einnig af þeirri ástæðu.

Krafa stefnanda um að frávísunarkröfu stefnda verði hrundið er byggð á þeim rökum, að í upphafi samningaviðræðna málsaðilja á s.l. vori, þegar kröfur hafi verði lagðar fram, hafi fulltrúum vinnveitenda verið gerð grein fyrir því, að sérstök samninganefnd yfirmanna hefði verið skipuð, sem annast myndi samningaumleitanir og samningsgerð við vinnuveitendur í samráði við Farmanna- og fiskimannasamband Íslands.

Jafnframt hafi verið lagður fram samstarfssamningur yfirmanna.

Þessi samstarfsnefnd yfirmanna hafi síðan farið með samningagerð allt þar til samningaumleitun lauk við setningu bráðabirgðalaga nr. 70/1979.

Þegar ljóst hafi orðið, að skammt var að bíða bráðabirgðalaga, hafi Farmanna- og fiskimannasamband Íslands boðað til fundar yfirmanna, hinn 19. júní með auglýsingu í útvarpi.

Fundur þessi hafi staðið enn yfir þegar bráðabirgðalög nr. 70/1979 voru sett. Hafi á fundi þessum verið ákveðið að grípa til

yfirvinnubanns þess, sem nú stendur yfir. Hafi skipadeild Sambands íslenskra samvinnufélaga verið tilkynnt þessi ákvörðun fundarins með bréfi dags. 20. júní s.l. Bréf þetta hafi verið undirritað af Ingólfi S. Ingólfssyni f.h. samstarfsnefndarinnar og hafi það verið ritað á bréfsefni Farmanna- og fiskimannasambands Íslands en Ingólfur sé forseti þess félags. Hafi yfirvinnubanni þessu svo verið fylgt eftir með verkfallsvörslu og hafi verið að henni staðið með sama hætti og um verkfall væri að ræða.

Samkvæmt því sem hér hefur verið rakið er því haldið fram af hálfu stefnanda að engum vafa sé bundið, að yfirvinnubannið sé félagsaðgerð, sem stéttarfélög yfirmanna standi að með vitund og vilja Farmanna- og fiskimannasambands Íslands.

Það sé því réttilega verkefni Félagsdóms að skera úr um það, hvers konar félagslegt fyribæri yfirvinnubannið sé og hvort það fari í bága við ákvæði laga nr. 80/1938.

Álit dómsins.

Í 1. og 2. tölulið 44. gr. laga nr. 80/1938 um stéttarfélög og vinnudeilur segir, að verkefni Félagsdóms sé:

„1. Að dæma í málum, sem rísa út af kærum um brot á lögum þessum og tjóni, sem orðið hefur vegna ólögmætra vinnustöðvana. 2. Að dæma í málum, sem rísa út af kærum um brot á vinnusamningi eða út af ágreiningi um skilning á vinnusamningi eða gildi hans."

Félagsdómur er sérdómstóll. Ber að skýra ákvæði laga nr. 80/1938 um dómsvald Félagsdóms þröngt.

Kröfugerð stefnanda fjallar að vísu samkvæmt efni sínu um málsefni, sem almennt fellur undir úrskurðarvald Félagsdóms.

Þegar hins vegar efni bráðabirgðalaganna er virt þar sem málum er skipað með öðrum hætti en ráð er fyrir gert í lögum nr. 80/1938 um stéttarfélög og vinnudeilur, þá verður ekki hjá því komist að líta svo á að Félagsdómur eigi ekki úrskurðarvald um ágreiningsefni málsins. Ber því að taka frávísunarkröfu stefnda til greina. Eftir öllum atvikum verður málskostnaður látinn falla niður.

Dóm þennan kváðu upp Guðmundur Jónsson, Þorsteinn Thorarensen og Árni Guðjónsson.

Dómsorð:

Máli þessu er vísað frá Félagsdómi.

Málskostnaður fellur niður.

Sératkvæði
Bjarna Kristins Bjarnasonar og Páls S. Pálssonar.

Í 1. og 2. tölulið 44. gr. laga nr. 80/1938 um stéttarfélög og vinnudeilur segir, að verkefni Félagsdóms sé:

„1. Að dæma í málum, sem rísa út af kærum um brot á lögum þessum og tjóni, sem orðið hefur vegna ólögmætra vinnustöðvana. 2. Að dæma í málum, sem rísa út af kærum um brot á vinnusamningi eða út af ágreiningi um skilning á vinnusamningi eða gildi hans."

Samkvæmt efni sínu fjallar kröfugerð stefnanda um málsefni, sem almennt fellur undir úrskurðarvald Félagsdóms.

Eigi verður talið, að ákvæði bráðabirgðalaganna nr. 70/1979 standi því í vegi, að Félagsdómur leggi efnisdóm á málið, svo sem það hefur verið lagt fyrir dóminn.

Ber því að hrinda hinni framkomnu frávísunarkröfu.

Rétt er að málskostnaður falli niður í þessum þætti málsins.

Úrskurðarorð:

Framkomin frávísunarkrafa er ekki tekin til greina.

Málskostnaður í þessum þætti málsins fellur niður.

Dómur Hæstaréttar 30. júlí 1979.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Björn Sveinbjörnsson, Benedikt Sigurjónsson, Logi Einarsson og Magnús Þ. Torfason og Gaukur Jörundsson prófessor.

Með kæru 16. júlí 1979, sem barst Hæstarétti 23. s.m., hefur sóknaraðili samkvæmt heimild í 67. gr. laga nr. 80/1938 kært til Hæstaréttar frávísunardóm Félagsdóms, uppkveðinn 10. júlí 1978, í máli sóknaraðilja gegn varnaraðilja. Krefst hann þess, að frávísunardóminum verði hrundið og lagt fyrir Félagsdóm að leggja efnisdóm á málið. Hann krefst einnig kærumálskostnaðar.

Í 1. mgr. 1. gr. bráðabirgðalaga nr. 70/1979 er mælt fyrir um skipun kjaradóms, sem ákveði fyrir 1. ágúst 1979 kaup, kjör og launakerfi

áhafna á íslenskum farskipum. Samkvæmt 3. gr. skulu þær ákvarðanir vera bindandi fyrir aðilja frá gildistökudegi bráðabirgðalaganna 19. júní 1979, en verkföll og verkbönn, sem lögin taka til, eru lýst óheimil frá þeim degi, sbr. 4. gr. laganna. Er krafa sóknaraðilja fyrir Félagsdómi sú, að yfirvinnubann varnaraðilja verði samkvæmt þessu dæmt ólöglegt verkfall, en hann krefst ekki, að varnaraðilja verði gerð refsing vegna þess. Fær sú kröfugerð samrýmst dómvenju Félagsdóms. Ákvæði 6. gr. laga nr. 70/1979 verður ekki örugglega skýrt svo, að því sé ætlað að skjóta loku fyrir, að slík krafa verði höfð uppi fyrir Félagsdómi í samræmi við meginreglu 44. gr. laga nr. 80/1938. Ber því að fella hinn kærða frávísunardóm úr gildi og leggja fyrir Félagsdóm að taka málið til meðferðar og dómsálagningar að nýju.

Rétt þykir, að kærumálskostnaður falli niður.

Dómsorð:

Hinn kærði frávísunardómur er úr gildi felldur, og er lagt fyrir Félagsdóm að taka málið til meðferðar og dómsálagningar að nyju.

Kærumálskostnaður fellur niður.